

Козлов В. П.

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і банківської справи
Донецького національного університету імені Василя Стуса

СТАРІННЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СИСТЕМУ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Вступ. Старіння населення є сьогодні важливою демографічною тенденцією, яка визначає напрями розвитку як усього суспільства, так і системи пенсійного забезпечення не тільки в Україні та світі. Зростання чисельності громадян пенсійного віку у структурі населення, поява соціальних ризиків, спричинених зростанням витрат на охорону здоров'я, соціальну допомогу, зумовлюють актуальність проблеми аналізу впливу старіння на розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні.

Мета роботи – виявлення напрямів впливу старіння населення на бюджет Пенсійного фонду України і пошук можливих шляхів мінімізації негативних наслідків.

Основна частина. Старіння населення пов'язано зі збільшенням тривалості життя та збільшенням періоду активного життя літніх людей, що викликане причинами [1]:

- підвищенням рівня життя населення;
- підвищенням калорійності та якості харчування;
- підвищенням якості медичної допомоги, забезпечення лікарськими препаратами;
- покращенням соціальної допомоги, що дає змогу продовжувати активне життя літніх людей.

Старіння населення призводить до суттєвих змін структури зайнятості, ринку праці, споживчого попиту на товари та послуги. Також зростають бюджетні видатки на медичне обслуговування, соціальні послуги та на пенсійне забезпечення.

За даними Державної служби статистики України кількість зайнятого населення за 2019–2021 рр. постійно скорочується. Так, у 2020 р. кількість зайнятого населення віком від 15 років і старше скоротилася, порівняно з 2019 р., на 672,4 тис. осіб (із 16 668,0 до 15 995,6 тис. осіб). У 2021 р. таке скорочення, порівняно з 2020 р., становило 302,2 тис. осіб (з 15 995,6 до 15 693,4 тис. осіб). Одночасно зменшувалася частка зайнятого населення у віковій групі від 15 років і старше. У 2019 р. частка зайнятого населення становила 51,7 %, у 2020 р. – 49,9 %, у 2021 р. – 49,3 %. За 3 роки скорочення частки становило 2,4 процентних пунктів (табл. 1).

Серед зайнятого населення протягом досліджуваного періоду зберігається стабільною частка населення віком 60–70 років (у середньому 4,15 %) та віком

71 рік і старше (у середньому 0,5 %). Тобто серед зайнятого населення практично кожен 20-й є людиною похилого віку (старше 60 років). Це свідчить про те, що у людей або немає джерела доходу, як-от пенсія, або розмір пенсії не дає змоги забезпечувати мінімальний рівень життя.

Таблиця 1 – Показники кількості зайнятого населення і осіб, які не входять до складу робочої сили, за 2019–2021 рр.

Показники	2019		2020		2021	
	тис. осіб	у % до всього населення відповідного віку	тис. осіб	у % до всього населення відповідного віку	тис. осіб	у % до всього населення відповідного віку
1. Зайняте населення віком 15 років і старше	16 668,0	51,7	15 995,6	49,9	15 693,4	49,3
1.1. Віком 60–70 років	683,4	13,7	670,8	13,2	652,7	12,8
1.2. Віком 71 рік і старше	89,7	2,4	80,3	2,1	83,7	2,2
2. Особи, які не входять до складу робочої сили, віком від 15 років і старше	14 082,1	43,7	14 406,6	44,9	14 449,5	45,3
2.1. Віком 60–70 років	4 315,8	86,3	4 412	86,8	4 463,4	87,2
2.2. Віком 71 рік і старше	3 651,6	97,6	3 681,8	97,9	3 731,3	97,8

Джерело: складено автором за даними [2]

Кількість осіб, які не входять до складу робочої сили, віком 15 років і старше за досліджуваний період постійно зростала. Так, у 2020 р. кількість таких осіб зросла, порівняно з 2019 р., на 324,5 тис. осіб (із 14 082,1 до 14 406,6 тис. осіб). У 2021 р. таке зростання, порівняно з 2020 р., становило 42,9 тис. осіб (із 14 406,6 до 14 449,5 тис. осіб).

Кількість людей похилого віку, які не входять до складу робочої сили, постійно зростає (із 7 967,4 тис. осіб у 2019 р. до 8 194,6 тис. осіб у 2022 р.). Серед осіб, які не входять до складу робочої сили, більшість – люди похилого віку (віком 60–70 років і старше). Їх частка становить у середньому за 2019–2021 роки 56,5 %.

У сучасній Україні спостерігається стійке зростання кількості осіб, старших працездатного віку, і зростання навантаження на працездатне населення стосовно утримання непрацездатного населення. Така тенденція призведе до необхідності витратити все більше і більше коштів Пенсійного фонду на виплату пенсій.

Водночас Пенсійний фонд України є дефіцитним і з Державного бюджету щороку виділяються кошти на фінансування його дефіциту.

Так, у 2019 р. доходи Пенсійного фонду становили 436 105 млн грн, в тому числі кошти Державного бюджету 193 106 млн грн. У 2020 р. доходи всього становили 480 288 млн грн, в тому числі бюджетні кошти – 184 345 млн грн. У 2021 р. доходи фонду були у сумі 495 502 млн грн, в тому числі бюджетні кошти – 167 545 млн грн [3]. Старіння населення може призвести до збільшення дефіциту Пенсійного фонду і необхідності витратити все більше бюджетних коштів на його фінансування.

Демографічні тенденції старіння населення на фоні скорочення чисельності працездатного населення неминуче призведуть до зростання затребуваності економіки у використанні трудового потенціалу осіб пенсійного віку. Проте проблема забезпечення зайнятості громадян старшого покоління залишається досі не вирішеною.

Серед напрямів вирішення цієї проблеми можна виділити такі:

- впровадження ефективних механізмів, спрямованих на додаткове стимулювання громадян похилого віку до продовження трудової діяльності після досягнення пенсійного віку;
- розвиток системи професійного навчання та перепідготовки для громадян похилого віку;
- використання професійних компетенцій та майстерності громадян похилого віку у ролі наставників підростаючого покоління на робочому місці;
- подолання негативних стереотипів щодо трудової зайнятості громадян похилого віку.

Висновки. Сучасні демографічні тенденції визначають необхідність підвищення ефективності державної соціальної політики на користь людей похилого віку. Незважаючи на те, що тенденції старіння населення мають низку негативних наслідків для соціально-економічного розвитку країни, вирішення проблеми забезпечення зайнятості громадян старшого покоління допоможе зменшити навантаження на бюджет Пенсійного фонду і на Державний бюджет.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корягіна Т. В., Черба В. М., Тараненко В. Є. Вплив старіння населення на соціально-економічний розвиток країни. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. № 1(75). С. 40–46.
2. Державна служба статистики: Статистичні дані. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 19.04.2024).
3. Пенсійний фонд України: Бюджет. URL: <https://www.pfu.gov.ua/byudzhet/> (дата звернення: 20.04.2024).